

Spory

Jaroslav Vrchlický vstupoval do české literatury v první polovině sedmdesátých let jako příslušník básnické generace, která vnášela do české poezie formální vytříbenost, bohatou obraznost, zdobnost a rétoričnost. Spolu s dalšími autory sdruženými kolem časopisu Lumír byl označován za příznivce literárního kosmopolitismu, jak byl nazván směr usilující o světovou orientaci a čerpající náměty z cizích zemí a kultur. Literární kritika brzy rozpoznala a oceňovala Vrchlického talent, výtky vůči němu se zpočátku týkaly zejména absence domácích námětů a nepůvodnosti při zpracování cizích látek, setření jejich autentičnosti. Například Eliška Krásnohorská k jeho epice roku 1877 poznamenala: „Z kolikerých národů, krajů, dob a vrstev lidstva snesl Vrchlický události, báje i smyšlenky v epické své básně! A přece provedením, rázem svým, hlediskem i způsobem mluvy málo od sebe se rozlišují.“ Vrchlický ani ostatní lumírovci si výtky nenechali líbit a na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se tak rozpoutala prudká polemika mezi nimi a národovci, kteří jednoznačně preferovali v umění domácí látku a tradiční postupy jejich uchopení.

V osmdesátých letech byly vůči Vrchlického básnickému a dramatickému dílu vzneseny námitky okruhem programových realistů kolem Tomáše Garrigua Masaryka. Ještě prudší útoky se na Vrchlického snesly na počátku devadesátých let při střetnutí s mladými modernisty, kteří vyrůstali při četbě knih obdivovaného básníka, byli jím fascinováni, avšak naléhavě pociťovali potřebu vytrhnout se z jeho vlivu a vystavět svou poetiku na jiných základech. Rozbuškou se stal spor o význam Hálova díla v české literatuře, podnícený Josefem Svatoplukem Macharem. Vrchlický se tu Hálovi zastal a svůj postoj k básním mladých autorů vyřešil po svém: parodicky napodobil symbolistně dekadentní tvorbu Otokara Březiny a Jiřího Karáska ze Lvovic. Mladí kritici v čele s F. X. Šaldou nezůstali Vrchlickému nic dlužni, vytýkali mu diletantismus, povrchnost tvoření, básnickou dutost a frázovitost. Ludvík Lošťák dokonce jeho dílo v pamfletu vydaném k básnickým padesátinám nazval papírovou pyramidou. Vrchlický jakékoliv výtky vůči své tvorbě snášel těžce, jeho vztahy s částí mladé generace se zlepšily až po řadě let.

Diletantismus, to je myšlenková požívačnost, mlsání, labužnictví, neserióznost. Diletant je kramář myšlenkový, diletant není myslitel. Nic netěží, nic nedobývá. Pouze to, čeho jiní vytěžili, skupuje, v nejlepší případě spravuje, opravuje, natírá. Je to obchodník, není to tvůrce. Celá básnická dráha p. Vrchlického je prosáklá tímto diletantismem. Všecky světové individuality našly u něho ohlasu, a důkladná studie genetická jeho děl ukáže, jak z velké části nebyl než echem cizích tónů, jak byl jen „houbou, která všecko saje“.

F. X. Šalda, kritika Písní poutníka (1896)

Jaroslav Vrchlický

NA PRANÝŘI

**Ulicemi povyk víří.
Dívka stojí na pranýři.**

**Sedrána a polonahá,
věru smrt juž na ni sahá.**

**Dole hlučný dav se tísní,
sleduje ji šklebnou písní,**

**pokřikem a vysmíváním,
nadávkou a drsným láním.**

**Kmotr, tetka, malé dítě,
s úsudkem tu každý hbitě.**

**Tímto ruchem, touto vřavou
se skloněnou k ňadrům hlavou**

**básník zamyšlený krácel.
Ku pranýři jak se stácel,**

**soucítě zřel k nebi vzhůru,
vzdychal: Klidně do azuru,**

**sestro, hled' v tom utrpení!
Umělcův los lepší není.**

**Nechť dav tleská nebo víří,
jak ty stojím na pranýři!**

Démon láska (1893)

Ilustrace Maxe Pirnera k básni Na pranýři Jaroslava Vrchlického

Jar. Vrchlický

1853
1912